

TUTKU(LAR) VE DİSİPLİN(LER) ARASINDA

Evet, elbette, bu bir fotoğraf sergisi: Herbirinin karşısına tek tek geçip izleyeceğim, beni farklı düşünce ve duygulara sürükleyecek siyah-beyaz imgelerden oluşan, benzerleriyle daha önce de karşılaştığım türden bir sergi... Ama özellikle tüm fotoğraflara tek tek bakıp ikinci izleme turu için başa döndüğümde hissediyorum ki, bu aynı zamanda bir oyun; belirli bir tasarımı olan bir performans. Üç, daha doğrusu iki ana bölümle, bunlar arasında geçişi sağlayan bir ara bölümden oluşuyor. Bu ara bölüm önemli çünkü birazdan açıklamaya çalışacağım gibi, birbirlerinden farklı dramaturjik yaklaşımları olan iki ana bölüm arasında tutarlı bir bağlantı kuruyor. Buna bağlı olarak, fotoğrafları üç grup halinde izliyorum.

İlk gruptakiler, bana fotoğraf olduklarını unutturmak ister gibiler; ne fotoğraf ne de fotoğrafı çeken geliyor aklıma. Mükemmel illüzyon, beni ifadeyle başbaşa bırakıyor. Gerçi şef figürünün doğrudan bana hitap etmediğini anlıyorum; bakışları ve hareketleri bana yönelik değil. İşine öylesine konsantre olmuş ki, aramızda gözle görülmeyen bir duvar var sanki. Ama işte tam da bu nedenle, daha bir güçle yakalanıyorum jest ve mimiklerin dramatik etkisine. Diderot'nun resim için, Stanislavski'nin tiyatro için söylediği gibi, figürler ve eylemler, karşılarında hiç seyirci yokmuş gibi sahnelendikçe, seyirci ifadeye daha güçlü bir biçimde çekilir: Natüralist dramaturji. Öyle oluyor; figürün jest ve mimikleri beni cezbediyor. Üstelik, maruz kaldığım ifade gücünün hayattakinden daha fazla olduğunu düşünüyorum çünkü buradaki ifade, en güçlü haliyle adeta havada asılı kalmış; tam zirveye eriştiği anda yakalanarak hayatın akışından alınmış ve oyunun arayüzünde sonsuza dek aynı güçte ışıması sağlanmış. Böyle olunca, beni de kendisine cevap vermeye zorluyor. Fotoğraflardaki jest ve mimiklerin kendi bedenimde istem dışı olarak yankılanması beni anlamaya sevk ediyor çünkü ancak anlamlandırarak onların etkilerinden sıyrılabilirim: Dikkatli, kendine dönük ve kaygılı... Tam sınırı aşmak üzereyken duran... İçindeki ateşi dışarı çıkarırken, onu avuçlarının arasında tutabilecek denli hakim... Küçük ama önemli bir ifadenin belirmesini garantilemek için uyarıcı... Çapkın ve muzip bir çalımla sıyrılıverir gibi... Baştan çıkarıcılığının etkisini görmekten haz duyan... Tüm ilginin kendi üzerinde toplandığını hissetmekten memnun... Bir tarafı yönlendirirken diğer tarafı da ihmal etmediğini neşeyle gösteren... İşinin ciddiyetini sevimli ve alçakgönüllü bir gülümsemeye dengeleyen... Tabii, bunlar benim yorumlarım; başkaları da başka okumalarla kurtaracaktır kendilerini bu etkilerden.

İkinci grup fotoğraf, demin dediğim gibi, performansın bütünü içinde bir ara evreyi oluşturuyor. Bunlara bakarken artık fotoğrafın kendisini de görebiliyorum. Evet, ifade yine var ve duyarlılıkla betimlenmiş ama onunla birlikte çerçevelemeyi, ışık ayarını, kompozisyonu oluşturan unsurlar arasındaki ilişkiyi de seyrediyorum. Örneğin, bir fotoğrafta, şef figürünün bir yandan kendi işini yaparken diğer yandan da çerçevenin karşı üst köşesine işaret ettiğini farkediyorum. Bir diğerinde, kompozisyonun çapraz bir doğrultu hattıyla, biri daha küçük, diğeri daha büyük iki üçgen biçimli alana bölündüğünü, figürün büyük üçgen içinde kalmasına karşın ileri uzanan kolun küçük üçgen içinde yer aldığını görmekten keyif alıyorum. Diğerlerinde, ifadenin ilk gruptaki fotoğraflarda olduğu gibi güçlü bir anında yakalandığını ama bu kez, sanki figürün birazdan yapacağı eyleme yer açarcasına, kompozisyonun geniş bir arkaplanla dengelendiğini görüyorum. İlginç olan bir diğer nokta, bu gruptaki fotoğraflarda şef figürünün cepheden değil de dörtte üç ya da tam profilden betimlenmiş olması. Bu keşifle birlikte, artık fotoğrafçının harekete geçtiğini, kendi tavrını da hissettirmeye çalıştığını anlıyorum. Demek ki, karşımda en baştan beri ikili bir oyun varmış. Biri sahnede, diğeri sahne arkasında olsa da, esas olay hep bu iki oyuncu arasında geçiyormuş. Ben sahnedeki şef figürüyle doğrudan karşılaştığımı sanıyordum; oysa aslında

ikinci bir sanatçının, fotoğrafçının dolayısıyla izliyormuşum onu. Bunu farketmek beni heyecanlandırıyor; fotoğrafçının oyuna daha fazla girmesini istiyorum.

Nitekim öyle de oluyor; üçüncü grup fotoğrafta, iki sanat disiplini arasındaki tutkulu, ama bir o kadar da rekabetçi oyunu açıkça izleme olanağı buluyorum. Şef figürü hep dörtte üç profilden görünüyor artık; ama doğrusu, bu fotoğraflarda portrenin ötesine geçen birşey var. Şefin her jesti ya da mimiği fotoğrafçı tarafından alıntılanmış olarak beliriyor. Acaba Brecht'in önerdiği gibi mi? Hayır, ben Artaud'yu daha fazla anıyorum zira fotoğrafçının alıntılanması beni şefin eyleminden uzaklaştırmıyor, soğuk ve akli başında bir yabancılik duygusu yaratmıyor; tam tersine, onun etkisini aşırılaştırıyor, adeta esrik bir nitelik kazandırıyor. Bu fotoğraflara bakarken, tuhaf ve güçlü hayallere sürükleniyorum: Şefin elleri, bazen kendi eyleminin ateşiyle eriyip akıyor; bazen duman olup göğe yükseliyor; ya da zarif ama güçlü pençelere dönüşerek hedefini kavırıyor; kolları, yarı saydam bir pelerine dönüşerek sahneyi sarmalıyor; yüzü, kah gözlerinden şimşekler saçan bir ışık kaynağı olarak beliriyor, kah adeta ifadesindeki karmaşıklığın etkisiyle bölünerek çoğalıyor. Kimi örneklerde ise, yüz ve ellerin sıcacık bir sevecenlikle yoğrulularak birbirine karıştığını, ya da seyirciyi sahnede beliren narin ve uçucu duyguyla başbaşa bırakmak istercesine neredeyse gözden yitecek denli geri çekildiğini hissediyorum. Bir fotoğrafta (yoksa sahnede mi demeliydim?) şefin yakalandığı hazzın etkisiyle yerden yükseldiğini hayal ettiğimde, artık dayanamıyorum; ben de uçmak istiyorum. Neyse ki, o hemen halimi fark ediyor; kanatlarını ağır ağır çırparak yere iniyor ve beni sakinleştiriyor. Sonra hemen dönüyor ve daha da coşkulu bir duygu seline kapılıyor; onun bir duygudan diğerine ışık hızıyla geçişini, ama bunları böylesine tutkuyla yaşarken kesinlikle kendini yitirmeyişini hayranlık ve saygıyla izliyorum: Bir şamana benziyor.

Hayallerimden bir nebze sıyrıldığımda, bu coşkuya katılmak istediğimi fark ediyorum. Elbette, bu yaştan sonra şef olamam, ama şarkı da söyleyemez miyim? Kendimi, sesimi, şefin büyülü yönlendirmesine bırakarak oyuna katılamaz mıyım? Zor... Derken, sahnede görünmeyen diğer oyuncuyu, fotoğrafçıyı hatırlıyorum. Öyle ya, bu yaşadıklarımın hayatta karşılığı olduğunu söyleyebilir miyim? Emin değilim, ama tümünün fotoğraflarda vücut bulduğu bir gerçek. O zaman, belki de fotoğraf çekmeliyim; neden olmasın? Bunları düşünürken, ikinci izleme turunu da tamamladığımı fark ediyorum. Biraz hüzünlener de olsa kendime geliyorum. Aslında, durumum o kadar da fena sayılmaz; benim de bu oyunda küçük bir rolüm var sanırım: Belki şeflik yapmayacağım ya da fotoğraf çekmeyeceğim ama bu iki sanat arasındaki tutkulu etkileşimi yayabilirim; hissettiklerimi daha sonra başkalarıyla paylaşmak üzere kaydederek...

Çetin Sarıkartal